

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять

з дисципліни «Фінанси»

для студентів ОС «бакалавр» денної і заочної форм навчання

Тернопіль

2022

Укладачі:

Т. О. Кізима, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

С.Л. Коваль, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Рецензенти:

Лободіна З. М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету;

Скибиляк С. І., директор департаменту фінансів Тернопільської обласної військової адміністрації.

Методичні рекомендації розглянуто і рекомендовано до друку кафедрою фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету (протокол № 1 від 29 серпня 2022 р.).

Кізима Т.О., Коваль С.Л. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Фінанси» для студентів ОС «бакалавр» денної і заочної форм навчання. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 18 с.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1 (4 год.)

Тема: Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів

Мета: закріплення теоретичних знань про предмет фінансової науки та набуття навиків щодо володіння категоріальним і понятійним апаратом у сфері фінансів задля постійного підвищення рівня професійної підготовки.

1. Обговорення проблемних питань теми:

1. Предмет фінансової науки як специфічна сфера суспільних економічних відносин.

2. Суть, необхідність, характерні ознаки фінансів.

3. Об'єкти, суб'єкти та функції фінансів.

4. Взаємозв'язок фінансів з іншими розподільними категоріями.

2. Дискусійна платформа: «Фінанси – це філософія, наука чи мистецтво?»

Практичне заняття №2 (2 год.)

Тема: Фінансова система

Мета: закріплення теоретичних знань щодо сутності і структури фінансової системи та набуття навиків стосовно ідентифікації причинно-наслідкових та функціональних зв'язків, які існують між сферами і ланками фінансової системи.

1. Обговорення проблемних питань теми:

1. Теоретичні основи побудови фінансової системи. Внутрішня будова фінансової системи.

2. Загальна характеристика сфер і ланок фінансової системи України.

Вихідна та центральна ланки фінансової системи.

3. Організаційна будова фінансової системи України. Система державних органів управління у сфері фінансів та фінансових інституцій.
4. Сучасні тенденції та проблеми розвитку фінансової системи України.
2. Дискусійне обговорення сучасних викликів та проблем розвитку фінансової системи України.

Практичне заняття №3 (4 год.)

Тема: Фінансова політика і фінансовий механізм

***Мета:** закріплення теоретичних знань щодо сутності, видів й основних складових фінансової політики та розуміння ролі фінансового механізму у реалізації основних засад фінансової політики.*

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Фінансова політика, її сутність, види і значення.
 2. Фінансовий механізм та його роль у реалізації фінансової політики.
 3. Загальна характеристика фінансових методів, важелів та інструментів фінансового механізму.
 4. Організаційне, нормативно-правове та інформаційне забезпечення фінансового механізму.
2. Групова робота з формування основних векторів державної фінансової політики в умовах пандемічних шоків та військової агресії в Україні.

Практичне заняття №4 (2 год.)

Тема: Податки. Податкова система

***Мета:** закріплення теоретичних знань щодо сутності, функцій та ролі податків у житті сучасного суспільства і набуття навиків щодо ідентифікації*

новітніх тенденцій розвитку податкової системи України з урахуванням сучасних вітчизняних реалій.

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Податки як фінансова категорія, їх економічна сутність і призначення. Основні принципи оподаткування.
 2. Елементи податку. Класифікація податків за основними ознаками.
 3. Функції податків як прояв їх сутності. Дискусійні питання функцій податків.
 4. Податкова система: сутність та структура. Характеристика складових податкової системи держави.
 5. Ухилення від сплати податків як правова, економічна та морально-етична проблема. Відповідальність за порушення податкового законодавства.
2. Дискусійне обговорення основних проблем та напрямів реформування податкової політики України в сучасних умовах.

Практичне заняття №5 (2 год.)

Тема: Бюджет і бюджетна система

***Мета:** закріплення теоретичних знань щодо сутності бюджету, бюджетної системи, бюджетного процесу і бюджетного дефіциту та формування вміння застосовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань у сфері бюджету й змістовно інтерпретувати отримані результати.*

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Бюджет як економічна категорія, його сутність і призначення. Функції бюджету.
 2. Бюджетний устрій і бюджетна система. Складові бюджетної системи і принципи її побудови. Державний бюджет України та його роль у

бюджетній системі. Місцеві бюджети як основа фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Поняття бюджетної (фінансової) децентралізації.

3. Доходи і видатки бюджету та їх класифікація.

4. Бюджетний процес і його складові. Загальна характеристика етапів бюджетного процесу.

5. Бюджетний дефіцит, його економічна сутність, причини виникнення та соціально-економічні наслідки. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.

2. Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних із організацією бюджетного процесу.

Практичне заняття №6 (2 год.)

Тема: Державний кредит

***Мета:** закріплення теоретичних знань з питань державного кредиту і державного боргу та набуття навиків щодо управління державним боргом в сучасних умовах.*

1. Обговорення проблемних питань теми:

1. Економічна природа і роль державного кредиту в системі фінансових відносин.

2. Форми державного (місцевого) кредиту і класифікація державних (місцевих) позик.

3. Державний (місцевий) борг: причини виникнення, класифікація та соціально-економічні наслідки.

4. Управління державним (місцевим) боргом: сутність та функції. Ринкові і неринкові методи врегулювання державної (місцевої) заборгованості.

2 Дискусійне обговорення переваг і недоліків боргового фінансування.

Практичне заняття №7 (2 год.)

Тема: Соціальні позабюджетні фонди

Мета: закріплення теоретичних знань щодо сутності і суспільного призначення соціальних позабюджетних фондів та розуміння порядку нарахування, обчислення та сплати страхових внесків і здійснення виплат із соціальних позабюджетних фондів України.

1. Обговорення проблемних питань теми:

1. Сутність та суспільне призначення соціальних позабюджетних фондів.

2. Пенсійне страхування і його організація. Солідарна, накопичувальна і недержавна пенсійні системи, їх переваги і недоліки. Пенсійний фонд України як основна фінансова інституція в системі пенсійного страхування громадян. Доходи і видатки Пенсійного фонду України.

3. Фонд соціального страхування України: джерела формування на пряму використання коштів фонду.

4. Доходи і видатки фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

2. Дискусійна платформа: «Переваги і недоліки солідарної, накопичувальної та недержавної пенсійних систем».

Практичне заняття №8 (2 год.)

Тема: Фінанси суб'єктів господарювання

Мета: закріплення теоретичних знань щодо сутності фінансів суб'єктів господарювання та розуміння основ організації фінансів суб'єктів підприємницької діяльності залежно від приналежності до інституційних секторів економіки, організаційно-правової форми та юридичного статусу.

1. Обговорення проблемних питань теми:
 - 1.Поняття суб'єкта господарювання, ознаки його ідентифікації. Класифікація суб'єктів господарювання за інституціональними секторами економіки.
 - 2.Фінанси суб'єктів господарювання як економічна категорія. Принципи організації фінансів суб'єктів господарювання.
 - 3.Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва (підприємств) реального сектору економіки.
 - 4.Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва – фінансових установ.
 - 5.Фінанси організацій і установ, створених органами виконавчої влади.
 - 6.Фінанси некомерційних організацій – об'єднань громадян.
 - 7.Фінансова діяльність підприємців - фізичних осіб.
2. Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних із започаткуванням власного бізнесу.

Практичне заняття №9 (2 год.)

Тема: Фінанси домогосподарств

Мета: закріплення теоретичних знань щодо сутності домогосподарства як важливого суб'єкта фінансових відносин та набуття навиків стосовно організації фінансів домогосподарств і складання особистого (сімейного) бюджету.

1. Обговорення проблемних питань теми:
 - 1.Фінанси домогосподарств як важлива сфера фінансової системи. Теоретичні основи фінансів домогосподарств.
 - 2.Фінансове планування на рівні домогосподарства, його сутність, необхідність та основні етапи.

3. Бюджет домогосподарства, його структура. Доходи і витрати домогосподарств, їх класифікація. Напрями максимізації доходів та раціоналізації витрат домогосподарств.
 4. Заощадження домогосподарств, їх класифікація, мотиви та чинники. Переваги і недоліки основних форм заощаджень домогосподарств.
 5. Необхідність та напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення в сучасних умовах.
2. Дискусійне обговорення переваг і недоліків основних форм заощаджень домогосподарств.
 3. Практичні завдання щодо формування особистого (сімейного) бюджету.

Практичне заняття №10 (2 год.)

Тема: Фінансовий ринок

***Мета:** закріплення теоретичних знань щодо сутності фінансового ринку і розуміння його ролі у системі економічних відносин та набуття навиків стосовно ідентифікації основних сегментів й інструментів фінансового ринку.*

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Фінансовий ринок у системі економічних відносин, його суспільне призначення.
 2. Функції фінансового ринку.
 3. Сегментація фінансового ринку за різними ознаками.
 4. Суб'єкти та інструменти фінансового ринку.
 5. Фінансові посередники: класифікація, функціональне призначення та вплив на функціонування фінансового ринку.
2. Дискусійне обговорення необхідності державного регулювання фінансового ринку.

3. Діагностика стану та оцінка основних показників функціонування фінансового ринку, банківської та страхової систем України. Аналітичні справи.

Практичне заняття №11 (2 год.)

Тема: Міжнародні фінанси

Мета: закріплення теоретичних знань щодо сутності міжнародних фінансів й розуміння їх ролі у розвитку глобальної економічної системи та набуття навиків стосовно ідентифікації ринкового і неринкового механізмів перерозподілу фінансових ресурсів та капіталу.

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Міжнародні фінанси як економічна категорія, їх сутність і роль у сучасній глобальній економіці.
 2. Міжнародний ринковий механізм перерозподілу фінансових ресурсів і капіталу. Загальна характеристика сегментів міжнародного фінансового ринку.
 3. Міжнародний неринковий механізм перерозподілу фінансових ресурсів і капіталу.
 4. Міжнародні фінансові інституції, їх роль у розвитку сучасних світових і національних фінансових систем.
 5. Політика і напрями діяльності Міжнародного валютного фонду та Групи Світового банку в Україні.
2. Дискусійна платформа: «Допомога міжнародних фінансових організацій Україні: основні переваги та потенційні виклики».

Практичне заняття №12 (2 год.)

Тема: Фінанси зарубіжних країн

Мета: закріплення теоретичних знань та набуття навиків щодо ідентифікації характерних ознак і основних соціально-економічних моделей організації фінансових систем зарубіжних країн.

1. Обговорення проблемних питань теми:
 1. Сутність та ідейно-теоретичні засади фінансів у зарубіжній фінансовій науці.
 2. Характерні ознаки та основні соціально-економічні моделі організації фінансових систем зарубіжних країн.
 3. Фінансова система США, її характеристика.
 4. Фінансова система Великої Британії.
 5. Фінансова система Японії.
 6. Загальна характеристика фінансів країн Європейського Союзу.
2. Дискусійне обговорення особливостей функціонування і структури сучасних світових та національних фінансових систем.
3. Самопрезентація «Я – фінансист!?» Написання есе.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. Бюджетна система : підручник / [В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін.] ; за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 624 с.
2. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / Т.О. Резнікова, А.О. Мельник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 248 с.
3. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / І.М. Грінько ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 109 с.
4. Податкова система : *підручник* / З.С. Варналій, М.В. Романюк. К.: Знання України, 2019. 567 с.
5. Публічні фінанси : навч. посіб. / О.П. Кириленко, В.Г. Дем'янишин, Т.О. Кізіма, О.І. Тулай та ін.; за ред. д.е.н., професора Кириленко О.П. Тернопіль: Вектор, 2018. 294 с.
6. Теорія фінансів : навчальний посібник / О.А. Вінницька.; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань: Візаві, 2018. 309 с.
7. Фінанси : підручник / Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. ; за ред. В.І. Грушка. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2019. 667 с.
8. Фінанси : навчальний посібник : експрес курс / [Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. та ін.] ; за заг. ред. Волохової І.С. Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.
9. Фінанси підприємств : підручник / [Н.О. Власова та ін.] ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : Світ книг, 2018. 437 с.
10. Фінанси підприємств : навч. посіб. / М. Д. Бедринець, Л. П. Довгань ; Держ. фіскальна служба України, Ун-т держ. фіскальної служби України. К.: Центр учбової літератури, 2018. 292 с.

Додаткові:

11. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії : Вступ до фінансової науки; пер. з нім. С.І. Терещенко, О.О. Терещенка; за наук. ред. В. Федосова. К.: Либідь, 2000. 653 с.
12. Булавинець В., Карпишин Н. Резерви зростання доходів місцевих бюджетів України. Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій : монографія / За ред. Л. Гур'янової, В. Цибакової. Харків: ВШЕМ – ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2019. С. 76-86.
13. Дем'янишин В., Лободіна З., Кізима Т. Організаційно-методичні засади вдосконалення планування видатків бюджету держави на соціальний захист сімей з дітьми. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 1 (95). С. 69-85.
14. Кізима Т. Кредитна поведінка домогосподарств: структурно-аналітичний аспект. Світ фінансів. 2019. Вип. 1 (58). С. 7-18.
15. Кізима Т. Фінансові інструменти залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів: прагматико-аналітичний аспект. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. Вип. 4 (90). С. 33-47.
16. Кізима Т., Горин В. Видатки бюджету на надання житлових субсидій та їх вплив на суспільний добробут. Галицький економічний вісник. 2020. Том 64. № 3. С. 96-106.
17. Кізима Т., Хамига Ю. Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя. Світ фінансів. 2019. Вип. 2 (59). С. 109-123.
18. Кізима Т.О. Напрями реструктуризації фінансової системи України у контексті сучасних глобальних трендів. Сьомі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія : зб. наук. праць. (м. Тернопіль, 16 лист. 2021 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 146 с. С. 60-62.
19. Кізима Т.О. Сучасні тренди розвитку фінансової системи України у

контексті загальносвітових тенденцій. Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів та управління: нові можливості, проблеми, перспективи : збірн. матер. Всеукр. наук-практ. конф. з міжнар. участю (м. Київ, 10 лист. 2021 р.). Київ: КУБГ, 2021. С. 48-51.

20. Кнейслер О., Спасів Н., Кізіма Т. Фінанси об'єднаних територіальних громад у фінансовій системі України. Світ фінансів. 2020. Вип. 1 (60). С. 8-19.

21. Коваль С.Л., Грицишина Л.І. Особливості формування фінансових ресурсів домогосподарств у сучасних умовах. Світ фінансів. 2020. № 4 (65). С. 131–143. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1373>

22. Коваль С.Л., Сидор І.П. Потенційні можливості зростання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні та їх вплив на рівень життя населення. Регіональна економіка та управління. 2019. № 3. С. 92–96. URL: <http://siee.zp.ua/index.php/ua/ct-menu-item-7/ct-menu-item-9>

23. Коваль С.Л., Сидор І.П. Фінансове забезпечення банківських послуг. Агросвіт. 2020. № 15. С. 30–35. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3268&i=3>

24. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізіма Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. Вісник економіки. 2021. Вип. 4 (102). С. 38-56.

25. Макогон В.Д., Адаменко І.П. Державні та муніципальні фінанси в умовах економічних перетворень. Економічний вісник університету. 2020. Вип. 46. С. 177-183.

26. Семенченко А.І. Інформаційно-комунікаційні технології в публічному управлінні місцевими фінансами: стан та перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2020. №13-14. С. 86-91.

27. Сидор І.П., Коваль С.Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. Економічні студії.

2021. № 1 (31). С. 130–137.

[http://www.lef.lviv.ua/files/archive/journal/2021/1\(31\)_2021.pdf](http://www.lef.lviv.ua/files/archive/journal/2021/1(31)_2021.pdf)

28. Сидорчук, А., Кириленко, О., Коваль, С., & Сидор, І. Аналіз витрат як складова оцінки фінансового стану домогосподарств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Вип. 3 (44). Р. 82–91. URL:

<https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3786>

29. Фінанси підприємств корпоративного сектора економіки України : колективна монографія / Зимовець В.В., Даниленко А.І., Терещенко О.О. та ін. ; за ред. В.В. Зимовця ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». К., 2019. 306 с. URL : <http://ief.org.ua/docs/mg/311.pdf>

30. Хомутенко А.В. Державний контроль ефективності управління державними фінансами України. *Економіка та держава*. 2020. №2. С. 48-56.

31. Dubrovina N., Neubauerova E., Fabuš M., Tulai O. The evaluation of indices of public finance distribution on central and local levels for EU countries. *Journal of European Economy*. 2019. № 4. P. 454-465.

32. *Financial Thought of Ukraine : Genesis and Evolution: encyclopedia : in two volumes. Volume 2* / A. Krysovatyu, V. Fedosov, S. Yuriy, P. Yukhymenko ; scientific editor V. Fedosov. Berlin : [б. в.], 2016. 511 p.

33. Giebe C., Hammerström L., Zwerenz D. Big Data & Analytics as a sustainable Customer Loyalty Instrument in Banking and Finance. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. Vol. 3(4). P. 74-88.

34. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. 1936. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory>.

35. Kizyma T. Priorities for the household finance development and the financial literacy formation of population. *Modern Ukrainian financial science: theoretical paradigm & practical concept of public finance : monograph* / V. Fedosov, A. Krysovatyu, V. Oparin, P. Yukhymenko. Oklahoma City: Draft2Digital Publishing House, 2018. 446 p.

36. Kizyma T., Lobodina Z., Khamyha Yu. Fraud with financial resources of the state: types and effect on the shadow economy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. №2 (29). P. 355-36.
37. Kizyma T.O., Lobodina Z.M., Kizyma A.Ya. Optimization of budget funds expenditures on organization of the state activity. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 2. №5. P. 183-190.
38. Kozarezenko L., Petrushenko Y. Tulai O. Innovation in public finance management of sustainable human development activities. *Marketing and Management of Innovations*. 2018. № 4. P. 191–202.
39. Krysovaty A., Desyatnyuk O., Tulai O. Public finances and sustainable development: opportunities and challenges. *Social, economic, legal and financial challenges in the context of global transformations: Monograph*. Bratislava-Kharkiv, 2019. P.10–17.
40. Lobodina Z., Kizyma T., Demianyshyn V., Berezka K., Savchuk S. Participatory budgeting in the context of behavioral finances. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2022. Vol. 5 (46). C. 109–125.
41. Lobodina Z.M., Lopushniak H.S., Kizyma T.O., Lyvdar M.V. Inclusive budgeting: theoretical aspects, prerequisites and necessity for its implementation in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2. №33. P. 463-472.
42. Musgrave R. A. *Economics of Fiscal Federalism. Public Finance in a Democratic Society: Coll. Papers*. Vol. 2. Brighton, U.K. : Wheatsheaf Books Ltd, 1986. P. 33–41.
43. Pigou A.C. *The Economics of Welfare*. Macmillan and Co., limited St. Martin's Street, London, 1932. URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/1410>
44. Samuelson P.A. The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*. 1954. №4. P. 387–399. URL: <https://www.jstor.org/stable/1925895>
44. Secinaro S., Calandra D., Petricean D., Chmet F. Social Finance and Banking Research as a Driver for Sustainable Development: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. No 330. URL: <https://doi.org/10.3390/su13010330>

45. Vdovychenko A. How does fiscal policy affect gdp and inflation in Ukraine? *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. № 244. 2018. PP. 25–43. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/244_2.pdf